

16 oktober 2019

Warmtenet Loppersum en Regeling aardgasvrij wonen gemeente Loppersum

Verslag reflectieve monitor

2019 vond hiervan de eerste ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijke wethouder. De voortgang van de uitvoering werd besproken met als doel om lessen, successen en knelpunten in beeld te brengen. Deze zijn geordend op basis van de thema's van het kennis- en leerprogramma van het PAW.

Algemeen

'De energietransitie slaagt alleen als we het samen met de mensen doen.' Dit is het uitgangspunt voor de aanpak van de gemeente Loppersum. De gemeente voert een 3-delige aanpak uit: de aanleg van een warmtenet in het centrum van Loppersum, een stimuleringsregeling duurzaamheid voor alle inwoners van Loppersum en een demonstratiewoning in Middelstum. Dit alles is onlosmakelijk verbonden met het grootste probleem in de gemeente, de aardbevingsproblematiek. De subsidiemiddelen vanuit het Programma Aardgasvrije Wijken maken de aanpak mogelijk en geven daarmee een positieve impuls aan de inwoners en de gemeenschap. Hierdoor ontstaat er een positief en nieuw perspectief voor eigenaren en bewoners. Loppersum heeft 17 dorpskernen die allemaal een andere aanpak nodig hebben, het is maatwerk. Volgens de wethouder zullen op basis van de ervaringen hier veel relevante lessen geleerd worden voor de rest van Nederland.

Technische oplossing

Warmtenet

Een belangrijke factor in de keuze voor een warmtenet in het centrum van Loppersum is dat de aanleg onafhankelijk van de versteviging van de woningen kan plaatsvinden. Veel inwoners wachten met het verduurzamen van hun woning op duidelijkheid over de versterkingswerkzaamheden. Daarom is gekozen voor de aanleg van het warmtenet als eerste fase. In fase twee wordt een warmtevraagreductie advies per woning en ondersteuning bij de realisatie daarvan.

De tweede factor in de keuze voor het warmtenet is dat het elektriciteitsnet geen extra capaciteit heeft. In het centrum van Loppersum is een sloop-nieuwbouw locatie all-electric, die nu al een knelpunt is voor de netbeheerder. Op het warmtenet kan ook een aantal utiliteitsgebouwen aangesloten worden, waaronder het gemeentehuis. Het wordt een hoge temperatuur warmtenet. De gemeente wil het net voeden met diverse bronnen: biomassa en zon-thermisch. Ze willen het systeem modulair opbouwen. Het liefst via een open warmtenet dat uitgebreid kan worden in de toekomst. De gemeente zou het liefste zien dat de lokale energiecoöperatie LOPEC, producent wordt van de zonnewarmte. De coöperatie bestaat nu uit vrijwilligers. Er is een professionaliseringsslag nodig om deze rol te kunnen uitvoeren. De gemeente is hierover met de coöperatie in gesprek. Er is met hulp van een adviesbureau veel technisch onderzoek gedaan naar benodigde capaciteit en dimensionering van het systeem. Ook zijn alle bronopties, waaronder groengas, onderzocht. Er is al een ontwerp gemaakt door een lokale architect voor de biomassacentrale, waar de gemeente eigenaar van wordt. Op het dak van dat gebouw en op het dak van de naburige gemeentewerf is ruimte voor de zonnecollectoren van het zonthermie-gedeelte. Doel is dat alleen 's winters houtsnippers verbrand worden en 's zomers de thermische zonne-energie voldoende warmte voedt aan het net. Dankzij de huisbezoeken is duidelijk wat er op woningniveau nodig is om aan te sluiten op het warmtenet. Er is daarvoor naast de gemeentelijk projectleider een aantal keren een installateur mee geweest. In het kader van 'maak waar wat je belooft', is nu duidelijk dat aansluiting op het warmtenet in de woningen ook echt kan. De gemeente wil de uitvraag aan de markt voor realisatie van het warmtenet zo scherp mogelijk formuleren. Daarbij zoekt de gemeente naar ervaringen van andere gemeenten. De gemeente wil met de netbeheerder in gesprek over het deel van de gemeente dat een warmtenet krijgt. De wens is dat vervanging van het gasnet dan niet meer nodig is in dat gebied.

Individuele warmtevraagreductie

De gemeente is gestart met een pilot van 12 woningen en het dorpshuis. Er is een adviseur ingehuurd die onafhankelijk advies geeft in een rapport voor de eigenaren. Het doel is 50% vraagreductie ten opzichte van de nieuwbouwsituatie en aardgasvrij. De adviseur mag geen andere diensten of producten aanbieden aan de eigenaren/bewoners en heeft dus geen commercieel belang. Het doel van de individuele benadering is dat het hele dorp mee wil gaan doen.

Voorbeeldwoning

De gemeente wil in Middelstum een voorbeeldwoning realiseren om bewoners te inspireren. Hier kunnen lokale aanbieders hun producten etaleren. Daarnaast kunnen versterkingsmethoden getoond worden. Mensen willen graag zien en ervaren wat ze straks krijgen. Deze woning moet ook de uitvalsbasis voor de energiecoaches worden. De gemeente hoopt ook dat marktpartijen onderdeel willen worden en participeren in dit project. In dit dorp is het merendeel van de panden door aardbevingsschade beschadigd.

Dit zijn de successen, geleerde les en knelpunten:

Succes

- Een goede en betrouwbare adviseur die voldoende vertrouwen bij de eigenaren en bewoners voor het besparingsadvies kon krijgen, zodat 9 van de 12 eigenaren het advies laten uitvoeren.
- Starten met een pilot heeft de gemeente veel geleerd voor de vervolgaanpak.

Geleerde les

- Technisch inhoudelijke kennis is heel relevant. Je moet bewoners en andere stakeholders van goede repliek kunnen dienen. Je moet als gemeente ook grenzen kunnen aangeven. Bijvoorbeeld: een vergoeding voor een nieuwe kookplaat is bespreekbaar, maar een merkfornuis van duizenden euro's gaat te ver.

Knelpunten

- Een duurzame opwekking van warmte voor het warmtenet.
- Een scherpe uitvraag naar de markt voor realisatie (en eventueel exploitatie) van het warmtenet.

Regie en organisatie

De gemeente heeft vier thema's in haar projectmanagement opgenomen: techniek, draagvlak, financiën en organisatie. De samenwerking met lokale stakeholders vraagt veel afstemming en zoekwerk. Voor de gemeente is het aftasten hoeveel zekerheden alle partijen nodig hebben om in beweging te komen. Dit zijn de successen, geleerde les en knelpunten:

Successen

- Om de kip-ei situatie op te lossen en beweging te krijgen heeft de gemeente besloten dat zij het warmtenet gaan aanleggen. De gemeente houdt steeds alle opties in beeld, maar pakt wel door.
- Het is prettig dat de wethouder in zijn tweede termijn zit. Hierdoor was er al samenwerking met de bewoners, lokale stakeholders, de ambtelijke projectleider en de rest van de organisatie.
- De ontwikkeling van het warmtenet draagt bij aan het gemeenschapsgevoel. Gaandeweg de gesprekken ontstond er in de gemeenschap het gevoel; 'dit wordt ons warmtenet'. De eigenaar van een lokaal bomenkapbedrijf die nu houtsnippers naar Denemarken exploiteert, wil praten over levering aan de biomassacentrale. Er meldde zich een transportondernemer die zich ook wil inzetten. Als een ondernemer zich meldt bij de gemeente probeert de gemeente het initiatief zo goed mogelijk te faciliteren. Het is mooi dat lokaal bedrijfsleven waar mogelijk participeert.

Geleerde les

- De gemeente weet na verkenningen met meerdere partijen en adviesbureaus al een stuk beter wie welke rol kan spelen in het uitvoeringsproces en de exploitatie van het warmtenet. Ook is helderder wat nodig is om tot een werkbaar model te komen. Er blijven echter nog veel vragen open rond het warmtenet. Loppersum is benieuwd naar ervaringen van andere gemeenten.

Knelpunten

- Er is nog geen juridisch model voor eigenaarschap en exploitatie van het warmtenet. Het college en de raad zullen alleen akkoord gaan met een (gedeeltelijk) eigenaarschap waarbij er een verdienmodel binnen de totale businesscase is. De warmteproducent moet voor continuïteit zorgen. De transporteur zou wat de gemeente betreft het liefst een nutsbedrijf zijn. De beoogde leverancier zou de koepel van energiecoöperaties 'Van Ons' kunnen zijn. Daar zijn helaas nog geen vergunningen voor. Het waterbedrijf zou deze rol eventueel kunnen vervullen. Voorlopig is de meest waarschijnlijke optie dat de gemeente zelf de rol van warmteleverancier op zich neemt. De gemeente is zoekende en zou graag ondersteuning krijgen bij de ontwikkeling van het warmtenet.

Communicatie en participatie

De gemeente zoekt continue naar de manier waarop wat bewoners willen goed aansluit op doelen van de gemeente. De gemeente onderkent de grote impact van de energietransitie: dit is ingrijpend voor hun woning, hun huishoudboekje en hun verwarming. Het motto: Ga in gesprek en blijf in gesprek.

Dit zijn de successen, geleerde lessen en het knelpunt:

Successen

- De gemeente heeft tot nu toe de goede aanpak gekozen in de communicatie naar bewoners. De wethouder weet zeker: als je niet individueel met eigenaren begint dan komt energietransitie niet van de grond. Het begin is het moeilijkst en het meest kwetsbaar. Als dit een succes wordt, komen er misschien wel meer bewoners die ook op het warmtenet aangesloten willen worden. De gemeente is met de bewoners in gesprek gegaan om ze te vertellen wat zij denken dat nodig is. Er is een open gesprek gevoerd.
- De wethouder is onderdeel van de gemeenschap, dat heeft een positief effect op het draagvlak.
- De projectleider is voor de straten waar een warmtenet komt (de pilotwijk binnen de proeftuin) bij alle 59 woningeigenaren langs geweest. Er zijn 51 woningeigenaren die positief staan ten opzichte van aansluiting op het warmtenet. Er zijn vijf bewoners die (nog) niet mee willen werken. Eén van deze eigenaren is al aardgasvrij. Drie bewoners waren onbereikbaar in verband met ziekte/verkoop woning. Het is een opsteker voor de gemeente dat er zoveel woningeigenaren willen participeren in het warmtenet.
- De Lopster Energie Coöperatie (LOPEC) is een actieve partner. Aan het eind van een bewonersavond kreeg de coöperatie aanmeldingen van nieuwe leden.

- De gemeente heeft de subsidieregeling voor verduurzaming van de individuele woningen zodanig ingericht dat iedereen kan profiteren, ook de eigenaren die al veel in hun woning geïnvesteerd hebben. De gemeente heeft geleerd dat dit erg gevoelig ligt bij bewoners. Het werkt het beste om iedereen een gelijke behandeling te geven of in ieder geval goed uit te leggen waarom daar niet voor gekozen is.
- De lokale makelaar geeft de gemeente een seintje wanneer een huis in de wijk verkocht is. Dan gaat de gemeente met de nieuwe bewoner praten om hen te informeren over de plannen in de wijk.

Geleerde lessen

- De eerste factor voor bewoners om mee te doen is: vertrouwen in het aanbod. De tweede is: waarmaken wat je belooft.
- Wees open en transparant: geef toe als je iets niet weet. Geef bewoners het gevoel dat zij gelijkwaardige partners zijn, dat gemeente het samen doet met bewoners in de wijk.
- De gemeente heeft gemerkt dat bewoners actief benaderd moeten worden. In de pilot met 12 woningen hebben de bewoners allemaal een individueel advies gekregen met betrekking tot warmtevraagreductie en toen bleef het stil. Er is besloten eigenaren nogmaals te bezoeken en te vragen of ze alles begrepen hebben. Uiteindelijk zijn negen van de twaalf eigenaren op het aanbod ingegaan. De gemeente verwacht dat de regeling die ze gaan openen een succes wordt. Zowel de gemeente als de lokale coöperatie krijgen al telefoontjes van bewoners.

Knelpunten

- Ondanks dat het nu goed gaat, ziet de gemeente dat het proces met bewoners erg kwetsbaar is. Het maakt veel uit door wie en hoe een plan aan bewoners gepresenteerd wordt. De gemeente ziet het als een grote uitdaging om het vertrouwen van de bewoners te behouden.

Kosten en financiering

De gemeente is nog bezig met het gedetailleerd berekenen van de businesscase voor het warmtenet. De gemeente wil graag een woonlastenneutrale overgang voor de bewoners. De gemeente wil voor de opwekking van duurzame warmte SDE+ subsidie aanvragen. Het is een probleem dat particulieren afsluitkosten voor hun aardgasaansluiting moeten betalen. Bewoners vragen zich af waarom dat nodig is en wie dat gaat betalen.

Wetgeving en juridische randvoorwaarden

Knelpunten

- De wettelijk verplichte afsluitkosten voor de aardgasaansluitingen zijn lastig uit te leggen. Het vormt een blokkade voor draagvlak en financiering.

- Het is voor een kleine gemeente lastig en kostbaar om de juridische aspecten van de inrichting van een (gemeentelijk) warmtebedrijf te overzien. Dit is zeker een onderwerp waar andere gemeenten mee worstelen. Het lijkt onlogisch als deze gemeenten het wiel zelf gaan uitvinden.

Verbinding met andere opgaven

- De aardbevingsproblematiek speelt een grote rol in Loppersum. In de ene dorpskern is dit anders dan de andere. De gemeente past maatwerk toe, ook bij het verbinden met andere opgaven.
- De gemeente gaat een incurante woning opknappen en gebruiken als energiehuis.